

RAAD VAN VLAANDEREN (4 februari 1917 - begin november 1918).

Aan de oprichting van de Raad van Vlaanderen zijn lange en moeizame onderhandelingen voorafgegaan tussen de in verschillende stromingen en groepen verdeelde activisten, om een centraal orgaan te vormen dat de leiding zou kunnen geven aan de activistische politiek.

1. DE EERSTE RAAD VAN VLAANDEREN.

De radicale Gentse groep-Domela, die tot de Jong-Vlaamsche beweging (z. aldaar) uitgroeide, beoogde een vertegenwoordigend lichaam dat de kern van het parlement en de regering van de toekomstige staat Vlaanderen zou vormen. Het gelukte echter niet de massa van de activisten te winnen voor het Jong-Vlaamse streven, dat alleen bij een volledige Duitse overwinning te verwezenlijken zou zijn. De gematigde activisten wilden niet verder gaan dan een opportunistische samenwerking met de bezettende macht om bepaalde doeleinden van de V.B. te verwezenlijken. In een op 7 januari 1917 te Brussel gehouden vergadering werd ten slotte een vergelijk bereikt op grondslag van de motie-Claus-Jacob, die voor Vlaanderen zelfstandigheid vroeg. Op 4 februari werd vervolgens te Brussel een Vlaamsch Nationale Landdag gehouden, waar de eerste 50 leden van de Raad werden aangewezen, met P. Tack als voorzitter. Aan het einde van 1917 was het ledental aangevuld tot 81.

Het eerste optreden van de Raad naar buiten was het zenden van een afvaardiging, bestaande uit P. Tack, A. Borms, J. van den Broeck, E. Dumon, J. Lambrichts, E. Verhees en T. Vernieuwe, naar Berlijn, waar zij op 3 maart 1917 door de rijkskanselier von Bethmann Hollweg werd ontvangen. Deze bevestigde, dat nog tijdens de bezetting de volledige bestuurlijke afscheiding van Vlaanderen moest worden verwezenlijkt, maar deed geen verdere toezeggingen.

De raadsleden werden ingedeeld in commissies met bepaalde taken. De Uitvoerende Commissie overlapte grotendeels het bestuur, dat in de loop van

1917 werd uitgebreid; zij vertegenwoordigden de Raad bij de Oberkommission (in 1918 Hauptkommission), waarin de Duitsers zitting hadden, die waren belast met de uitvoering van de Flamenpolitik.

De werkzaamheden van de Raad kwamen moeizaam op dreëf. Eind april 1917 kreeg de Raad beschikking over een huis in de Belliardstraat in Brussel, dat geen voldoende vergaderruimte bood. Van 20 oktober 1917 af werden de zittingen, meestal 's avonds, gehouden in de vergaderzaal van de Provinciale Raad van Brabant. De te Brussel wonende leden waren meestal ambtenaren die bij de bestuurlijke scheiding betrokken waren; voor de buiten Brussel wonenden was het lidmaatschap weinig aantrekkelijk en velen onder hen waren doorlopend afwezig.

Het verloop van de debatten in de vergaderingen was dikwijls teleurstellend, doordat het gros van de raadsleden meestal niet vooraf wist welke onderwerpen ter tafel zouden komen en niet over de nodige gegevens beschikte om met kennis van zaken te beraadslagen. Dit was de bron van onbehagen en onrust. Dit ondermijnde het vertrouwen tussen de leden onderling en tegenover de leiding van de Raad. Ook drong zeer weinig door van wat zich in de hogere regionen van de Duitse rijkspolitiek afspeelde. Tijdens het gouverneurschap van von Bissing behoorde de uitvoering van de Flamenpolitik tot de taak van de Politische Abteilung onder de leiding van von der Lancken, een ervaren diplomaat, die door nauwe vriendschapsbanden was verbonden met von Bissing en tevens een vertrouweling was van von Bethmann Hollweg. Na de dood van von Bissing op 18 april 1917 werd deze opgevolgd door von Falkenhausen, die nauwe betrekkingen onderhield met de annexionistische top van de legerleiding (Ludendorff, Hindenburg, von Tirpitz). De val van von Bethmann Hollweg op 12 juli 1917 versterkte de invloed van de militaire top op de Keizer. De invoering van de bestuurlijke scheiding, waarmee Schaible, de nieuw benoemde Verwaltungschef voor Vlaanderen was belast, verschaftte aan von Falkenhausen een welkome gelegenheid om von der Lancken buiten spel te zetten in november 1917.

In het najaar van 1917 ontwikkelde zich in de Raad een crisistemming. In de avondzitting van 22 december 1917 gaf J. de Decker een lange uiteenzetting over de moeilijkheden in het bestuur en de bij Schaible gedane stappen; hij stelde voor het bestuur te vervangen door een bureau en een Commissie van Gevolmachtigden. Er volgde een discussie die de zaak vertroebelde. Daarop overviel A. Borms, gesteund door R. de Clercq en E. Verhees, de Raad met het voorstel op staande voet de politieke zelfstandigheid van de staat Vlaanderen uit te roepen. Door deze eigenmachtige zet van Borms, waaraan geen gemeenschappelijk overleg was voorafgegaan, werd de Raad volkomen overrompeld. Beide voorstellen werden in grote verwarring aangenomen. Dit impliceerde ontbinding van de Raad en aanstelling van een nieuwe Raad, die zou worden bekrachtigd door volksraadplegingen. Voordat de oude Raad uiteenging, vergaderde hij nog eenmaal op 5 januari 1918: het bureau werd gekozen met W. de Vreese als voorzitter en de Commissie van Gevolmachtigden (z. aldaar) werd samengesteld met P. Tack als voorzitter.

Volksraadpleging voor de aanstelling van de tweede Raad van Vlaanderen te Gent op 27 januari 1918.

De bedeeling bij de uitroeping van de politiek

De bedoeling bij de uitroeping van de politieke zelfstandigheid (op 20 januari 1918 te Brussel en op 3 februari te Antwerpen) was geweest naar het voorbeeld van Polen de Duitse regering tot erkenning te bewegen, maar deze opzet mislukte volkomen. Het onbevredigend verloop van de in februari 1918 gehouden volksraadplegingen hadden een ongunstige invloed op de verdere samenwerking met de Duitsers. De ontwikkeling in Duitsland zelf, met de wens om tot vredesonderhandelingen te komen, noopte de Duitse regering haar Flamenpolitiek ondergeschikt te maken aan het herstel van België.

2. DE TWEEDE RAAD VAN VLAANDEREN.

De nieuwe Raad telde 93 leden; 11 leden van de oude Raad hadden zich teruggetrokken en 1 lid (J. Eggen) werd van de lijst afgevoerd; er kwamen 24 nieuwe leden bij. Men vindt bij verschillende schrijvers opgaven over de getalsterkte van de partijen of groepen in de Raad, die grotendeels onjuist en misleidend zijn. Er was een meerderheid van radicalen, meestal georganiseerd in de extremistische groep Jong-Vlaanderen, met daarnaast de kleinere katholieke groep Vrij Vlaanderen (z. aldaar); daartegenover stond een ongeveer gelijk aantal ongeorganiseerden, meestal gematigden. In de eerste Raad was wel eens sprake van een „zelfstandige” groep, later heeft de benaming Unionisten (z. aldaar) ingang gevonden; de gematigden traden echter niet in groepsverband op. In 1918 bestonden de Commissie van Gevolmachtigden zowel als het Bureau overwegend uit Jong-Vlamingen en andere extremisten, terwijl de Raad zelf geen rol van betekenis meer heeft gespeeld.

In de raadszitting van 28 maart 1918 vroeg P. Tack bevestiging van de op 22 december 1917 uitgeroepen politieke zelfstandigheid, omschreven in de

vorm van 3 negatieve en 3 positieve punten. Deze hernieuwde poging om invloed op de Duitse regering uit te oefenen viel bij deze niet in goede aarde. Toen echter in het begin van het zomeroffensief het Duitse leger enige terreinwinst boekte, mocht de Raad op 20 juni 1918 een Oproep aan het Duitse Volk richten. Er kwam geen officieel antwoord op dit stuk, alleen een in algemene bewoordingen gesteld artikel „van bevoegde zijde” in de Kölnische Zeitung van 25 juni 1918. Twee weken daarna, op 11 juli, verklaarde de rijkskanselier von Hertling in de Hauptkommission van de Reichstag echter, dat België bij de verwachte vredesonderhandelingen zou worden opgegeven. Langzamerhand drong het door dat het Duitse offensief was mislukt.

Er werden in juni en juli een aantal bewogen raadsvergaderingen gehouden, waarin o.a. door A. Claus ernstige verwijten werden gericht tot de extremistische leiders; ook namen verschillende leden ontslag uit de Raad. In de zitting van 16 augustus werd de motie-Spincemaille aangenomen, die de gevolmachtigden dwong hun mandaat neer te leggen. Dit ontslag ging gepaard met de feitelijke uitschakeling van de Raad van Vlaanderen. Het bureau bleef nog in functie, maar een paar vergaderingen van een beperkt aantal leden in september waren niet officieel. Op 26 september 1918 werd de Raad bijeengeroepen om van consul R. Asmis, die in de Politische Abteilung was belast met de afwikkeling van de Flamenpolitik, de voorlezing te horen van een besluit tot instelling van een Commissie van Zaakgelastigden (z. aldaar), in het Duits „Beirat” genoemd, die ook niet-leden van de Raad bevatte.

Toen de nieuwe commissie, die J. de Decker tot voorzitter koos, haar werkzaamheden aanving, was de ontruiming reeds aan de gang. Zij bleef echter

tot het einde op haar post. Begin november 1918 richtte het Bureau van de Raad een verklaring tot het Vlaamse Volk, inhoudend dat de Raad zich verdaagde en aan de Commissie van Zaakgelastigden opdroeg zijn ideaal hoog te houden en er gedurende de aanstaande vredesonderhandelingen de verwezenlijking van te bevorderen. Ook dit was een misrekening, want met het ineengestorte Duitsland werd niet meer onderhandeld over de vrede. Toch heeft het te s-Gravenhage gevormde Vlaamsch Comité (z. aldaar) voor zover dit onder de gewijzigde omstandigheden nog mogelijk was, uitvoering gegeven aan het te Brussel genomen besluit (z. ook Activisme).

3. SAMENSTELLING VAN DE EERSTE RAAD.

Bij de stichting op 4 februari 1917 telde de Raad van Vlaanderen de volgende 46 leden (4 van de aangewezen 50 leden vielen af of traden pas later toe): E. van Bergen, ambtenaar, Brussel; F. Bogaerts, advocaat, Brussel; A. Borms, bestuurder Vlaams ministerie van Wetenschappen en Kunsten, Brussel; J. Borremans, tuinbouwer, Zuun (bij Brussel); A. van den Brande, docent economie, Gent; J. van den Brceck, bestuurder Vlaams ministerie van Justitie, Brussel; A. Brijs, handelaar, Brussel; F. Brulez, hoogleraar wiskunde, Gent; A. Claus, hoogleraar psychiatrie, Antwerpen; R. de Cneudt, ambtenaar ministerie van Wetenschappen en Kunsten, Brussel; J. de Decker, hoogleraar filologie, Gent; G. Doussy, docent geneeskunde, Gent; Em. Dumon, arts, Brugge; J. Eggen, hoogleraar rechten, Gent; A. Faingnaert, sociale werker, Brussel; A. Fornier, hoogleraar techniek, Gent; P. Goossens, handelaar, Gent; J. Haller von Ziegesar, algemeen bestuurder afdeling Kunsten van het Vlaams ministerie van Wetenschappen en Kunsten, Brus-

sel; H. Halsband, ambtenaar ministerie PTT, Brussel; Fl. Heuvelmans, secretaris-generaal van het Vlaams ministerie van Justitie, Brussel; A. Jacob; docent letterkunde, Gent; Em. Jacques, kunstschilder, Brussel; Em. Jonckx, hoogleraar rechten, Gent; M. Jossor, bestuurder Vlaams ministerie van Wetenschappen en Kunsten, Brussel; J. de Keersmaecker, hoogleraar urologie, Antwerpen; R. Kimpe docent techniek, Gent; J. Lambrichts, handelaar, Brussel; J. Libbrecht, algemeen bestuurder afdeling lager onderwijs van het Vlaams ministerie van Kunsten en Wetenschappen, Brussel; F. Locquet, handelaar, Antwerpen; A. Martens, hoogleraar geneeskunde, Gent; L. Masfranckx, verzekeraar, Brussel; H. Meert, algemeen bestuurder afdeling middelbaar onderwijs van het Vlaams ministerie van Wetenschappen en Kunsten, Brussel; M. Oboussier, docent economie, Gent; Em. Peeren, ambtenaar spoorwegen, Brussel; L. Peerenboom, industrieel, Brussel; Fl. Peeters, accountant, Antwerpen; L. Severeyns, wisselagent, Antwerpen; J. Spincemaille, algemeen bestuurder Vlaams ministerie van Binnenlandse Zaken, Brussel; Ev. Stocké, cogarts, Gent; P. Tack, algemeen bestuurder afdeling hoger onderwijs van het Vlaams ministerie van Kunsten en Wetenschappen, Brussel; P. Trachet, financier, Brussel; E. Verhees, algemeen secretaris Vlaams ministerie van Nijverheid en Arbeid, Brussel; T. Verneuwe, algemeen secretaris Vlaams ministerie van Landbouw, Brussel; W. de Vreeze, hoogleraar filologie, Gent; R. de Waele, docent landbouwkunde, Gent; K. Waternaux, beambte, Antwerpen.

Het eerste bestuur van de Raad bestond uit: voorzitters: P. Tack en J. de Keersmaecker; onder-voorzitter: E. Verhees, secretarissen: J. van den

Commissie van Gevolmachtigden van de Raad van Vlaanderen. Zittende van links naar rechts : A. Borms, J. de Decker, A. Jonckx, A. Brys, P. Tack, F. Heuvelmans, E. Verhees, T. Vernieuwe. Staande van links naar rechts : F. Brulz, L. Mæert, K. Heynderickx.

Broeck en A. Brijs; archivaris : A. Jacob; leden : A. Faingnaert en L. Severeijns.

Dit eerste bestuur werd in de loop van 1917 gewijzigd en uitgebreid met de Uitvoerende Commissie. In de loop van 1917 steeg het aantal leden van de Raad tot 81 door assumeren van de volgende leden : 25 februari : B. Quintens, arts, St.-Truiden; 25 maart : R. Verhulst, journalist, Antwerpen; H. Vos, socioloog, Antwerpen; 22 april : L. Meert, leider kolenverdeling, Brussel; 6 mei : J. van Bockstaele, hoogleraar geneeskunde, Gent; H. Schönfeld, hoogleraar geneeskunde, Gent; A. Picard, hoogleraar geneeskunde, Gent; A. van Roy, hoogleraar rechten, Gent; F. Quintens (zoon, plaatsvervanger), St.-Truiden; 20 mei : K. Borms, hoogleraar geneeskunde, Gent; E. Godée-Molsbergen, hoogleraar geschiedenis, Gent; J. Labberton, hoogleraar rechten, Gent; A. Vlamynck, docent geschiedenis, Gent; 3 juni : J. Bellefroid, sociale werker, Herentals; J. van den Eynde, ambtenaar, Brussel; H. Mommaerts, industrieel, Broechem; J. Vogels, arts, Turnhout; 8 juli : K. de Vriese, ambtenaar Vlaams ministerie van Nijverheid-Arbeid, Gent; 15 juli : K. Angermille, graanmakeelaar, Antwerpen; A. Depla, arts, Kortrijk; L. Goyens, arts, Antwerpen; S. Lindekens, arts, Schoten; M. Rudelsheim, bibliothecaris, Antwerpen; W. Tamm, arts, Antwerpen; 29 juli : R. de Clercq, conservator museum Wiertz, Brussel; 13 augustus : T. Tanghe, veearts, Harelbeke; 11 september : St. Prenau, ambtenaar Vlaams ministerie van Wetenschappen en Kunsten, Brussel; 24 september : N. de Poortere, vlashandelaar, Kuurne; 2 oktober : A. Pacilly, wisselagent, Brussel; 28 oktober : H. van de Velde, landmeter, Brussel; 24 november : A. Plevvoets, ambtenaar Vlaams ministerie van Justitie, Brussel; 22 december : K. Heynderickx, algemeen secretaris Vlaams ministerie van Binnenlandse Zaken, Brussel; Z. Lambrecht, algemeen bestuurder Vlaams ministerie van Justitie, Brussel; J. Vrijdaghs, advocaat, St.-Truiden; (?) : J. Rasschaert, handelaar, Wetteren.

4. SAMENSTELLING VAN DE TWEEDE RAAD.

Door de ontbinding van de eerste Raad, waartoe ter zitting van 22 december 1917 werd besloten, vielen 12 leden van de eerste Raad af. Een daarvan was J. Eggen, wiens lidmaatschap van de nieuwe Raad niet op prijs werd gesteld, terwijl 11 leden ontslag namen of geen mandaat meer wensten te aanvaarden. Deze waren : F. Bogaerts; L. Goyens; A. Jacob; J. Labberton; S. Lindekens; N. de Poortere; F. Quintens; M. Rudelsheim; P. Trachet; H. van de Velde; H. Vos.

In de tweede Raad (1918) kwamen 24 nieuwe leden, waardoor het ledental op 93 kwam. Deze 24 waren : A. Bogaerts, onderwijzer, Lier; J. de Bondt, schoolhoofd, Leefdaal; A. Bracke, leraar, Lokeren; A. van den Bruele, drukker, Denderleeuw; Luc. Brulez, docent wijsbegeerte, Gent; A. Bruwier, arts, Ichtegem; R. Callens, vlashandelaar, Kortrijk; J. de Croos, prefect atheneum, Oostende; H. Deckers, bouwkundige, Mechelen; H. d'Hooghe, leraar, Kortrijk; E. Everaerts, stadsbibliothecaris, Oostende; L. Jageneau, kunsthandelaar, Hoogstraten; C. Libbrecht, oud-atheneumprefect, Op-Glabbeek; A. Maene, handelaar, Brugge; J. de Meester, handelaar, Brugge; H. Plancquaert, advocaat, Gent; F. Primo, journalist, Gent; E. de Ruyter, notaris, St.-Joris-Winge; C. van Steenkiste, vlashandelaar,

Wevelgem; A. Thiry, leraar, Gent; J. Ursi, industrieel, Leuven; J. Verhelst, handelaar, Roeselare; P. Vrijdaghs, opziener middelbaar onderwijs, Brussel; J. Wannijn, bestuurder handelsleergangen, Gent.

In verband met de aanstelling van de Commissie van Gevolmachtigden, verviel het bestuur van de Raad. In de plaats daarvan kwam het bureau bestaande uit : voorzitter : W. de Vreese; ondervoorzitters : R. de Clercq en H. Plancquaert; secretarissen : J. van den Broeck en A. Vlamynck; questor : L. Masfranckx.

LITERATUUR : *Les Archives du Conseil de Flandre* (1928); - A.L. Faingnaert, *Verraad of Zelfverdediging* (1932); - H.J. Elias, *Vijfentwintig jaar Vlaamse Beweging 1914/1939*, I (1959); - A.W. Willemsen, *Het Vlaams-Nationalisme. De geschiedenis van de jaren 1914-1940* (1969, tweede uitgave).

HENDRIK D. MOMMAERTS